FAMILIILE DE CUVINTE DIN LIMBA GETO-DACICĂ
– Observaţii metodologice (2) –

LAURENŢIU NISTORESCU

Cuvinte-cheie: *daci, Getae, familii de cuvinte, prefixe, sufixe, inscripţii, antroponime*

După cum am putut constata în intervenţia anterioară[1], fondul de cuvinte care ne-au parvenit sub formă scrisă din substratul autohton preroman ne îndreptăţeşte să afirmăm că limbii geto-dacice îi erau caracteristice, în formarea familiilor de cuvinte, atât derivarea progresivă prin prefixare şi sufixare, cât şi alăturarea unor cuvinte preformate într-un termen cu determinare semantică nouă (compunerea). Nu riscăm în formularea unei asemenea concluzii - problema riscului este imperativă în acest domeniu, în care natura elementelor investigate poate avea un anumit deficit de probabilitate – întrucât acestea sunt cele mai răspândite mijloace de îmbogăţire a vocabularului prin procedee interne nu numai la nivelul daco-românei (limba modernă cu cel mai ridicat grad de contingenţă cu limba geto-dacilor), ci şi în tot spaţiul indo-european.

Înainte de a relua discuţia asupra familiilor de cuvinte din fondul scris al vocabularului geto-dacic, vom zăbovi puţin asupra unei probleme de fond a practic tuturor demersurilor analitice şi, eventual, reconstitutive care au ca obiect substratul lingvistic preroman al limbii noastre[2]: inexistenţa cvasitotală a contextelor, fapt care face ca

[1] Nistorescu 2013, pp. 19-24.

[2] Ne referim cu precădere la aspectul daco-român al limbii, devenit în ultima jumătate de mileniu idiomul-etalon al limbii panromâneşti, în vreme ce dialectele sud-dunărene (aromâna, meglenoromâna şi derivatele lor), respectiv, vest-

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

peste nouă zecimi din fondul de cuvinte recuperat să fie lipsit de evaluare semantică sau, acolo unde există totuşi o anumită determinare de sens, aceasta să se menţină într-o zonă a aproximării largi ori să fie susceptibilă de reevaluare. Adăugând la aceasta particularitatea, deja evocată, că vocabularul scris de cuvinte cu care putem opera ne-a parvenit în formule prezumtiv alterate de filtrele fonetice şi logico-interpretative ale unor vorbitori ai altor limbi (aproape exclusiv greacă şi latină), vom înţelege cât de riscantă poate fi împingerea analizei dincolo de un anumit prag al generalităţii. Dispunem însă şi de cel puţin două excepţii[3] de la „cenzura contextului", fatalmente probabilistice la rândul lor, dar care, tocmai având în vedere penuria de informaţii disponibile din acest domeniu, nu pot şi nu trebuie să fie ignorate. Ne referim la inscripţia tracoidă de la Kyolmen-Preslav[4], databilă spre sfârşitul sec. VI î.Hr. sau începutul celui următor, şi, respectiv, cea mult mai notorie, de la Ezerovo[5], încadrabilă cronologic în prima sau a doua generaţie următoare. Niciuna dintre aceste inscripţii nu a primit, până în prezent, o lectură convingătoare[6], deşi, în cazul textului de pe inelul de la Ezerovo propunerile formulate independent de numeroşi istorici şi filologi de prestigiu (printre ei numărându-se Pârvan, Kretschmer, Decev, Pisani şi Seure) au convers spre ipoteza unei dedicaţii cu cel puţin un antroponim încorporat. Le redăm aici, în transliterare latină, pentru a facilita analiza, cu precizarea că propunem luarea lor în

balcanice (istroromâna, care are mai degrabă funcţionalitatea unei verigi de intercomunicare între latinitatea orientală şi cea occidentală) s-au repoziţionat, în condiţiile vitrege ale mileniului II, ca dialecte secundare.

[3] Am putea adăuga aici şi sintagmele „Kotys eg/eks Beou" inscripţionată pe piese ale tezaurului de la Agighiol, respectiv, mult disputata „Decebalus per Scorilo" de la Buridava (toate acestea demonstrând că în spaţiul geto-dacic scrierea în limba autohtonilor nu era absentă), însă ele sunt prea scurte pentru a prezenta utilitate în demersul de faţă.

[4] Tsetskhladze 1998, pg. 81.

[5] D. Detschew, *Die thrakische Sprachresten,* pp. 566-580, cf. Olteanu I.

[6] Lectura interpretativă este îngreunată de faptul că ele se prezintă ca înşiruiri de 56 şi, respectiv, 61 de litere redactate în alfabetul grecesc, greu asociabile în cuvinte distincte.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

analiză ca texte traco-getice[7], bazându-ne pe faptul că ambele au fost descoperite pe versantul nordic al Munților Haemus/Balcani[8], într-un areal pe care izvoarele literare contemporane sunt unanime în a le descrie ca fiind locuite de geți:

1. Textul de la Kyolmen:
ebar.zesasnēnetesaigek.a/nblabaēgn/nuasnletednuedneindakatr.s

2. Textul de la Ezerovo:
rolistenæsnerenætiltænēskoarazædomæntilezuptamiēerazēlta

Cea dintâi constatare pe care o putem formula cu privire la aceste inscripții este faptul că, cel puțin aparent, în cele două înşiruiri de texte nu poate fi identificat direct, într-o formă atestată independent, practic nici unul dintre cei peste 450 de termeni ai fondului scris de cuvinte repertoriat de noi până acum. Dar, dacă nu putem vorbi de identificarea unui termen întreg, cu totul altfel stau lucrurile când avem în vedere doar radicalii, prefixele sau sufixele listei de referință a cuvintelor scrise geto-dacice conservate în scris – exemplul cel mai la îndemână fiind antroponimul *Roles*, atestat în cel puțin două împrejurări „regale" (la începutul sec. II î.Hr., sub forma *Oroles*, adversarul bastarnilor şi, respectiv, în generația imediat post-burebistană, sub forma *Roles*, ca aliat al generalului roman Crassus), al cărui radical poate fi recunoscut chiar în debutul inscripției de la Ezerovo, sub forma *Roliste...* Avem de-a face aici fie chiar cu cunoscutul antroponim (într-o declinare specifică, eventual ca

[7] Există un consens general printre arheologi, istorici şi filologi cu privire la caracterul tracic al inscripțiilor, acesta fiind întărit şi de semnalarea unor analogii cu texte ale frigienilor, populație de certă origine tracică strămutată în ajunul aceluiaşi orizont de timp în Asia Mică, peste Strâmtori. Eventuala lor reîncadrare ca getice nu modifică acest consens, întrucât geții şi tracii sunt, în acest orizont de timp, nu doar vecini, ci şi asociați sub aspect politico-militar, iar apartenența la un trunchi comun pantracic a idiomurilor sudice (traco-odrys, maedic, bess etc.) şi nordice (get/geto-dac, carp, triball, crobid ş.a..) nu a putut fi pusă la îndoială.

[8] Zona este una de contact direct şi de durată între geți şi traco-odrişi, dar elementul getic este explicit prezentat ca hegemon aici.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

genitiv, aşa cum propune verosimil Sorin Olteanu), fie – ipoteză pe care o reţinem ca având o probabilitate egală – cu un termen comun, care se află cu antroponimul dat în aceeaşi familie de cuvinte. Şi în ceea ce priveşte unele prefixe reconstituite în intervenţia anterioară (spre exemplu *zu-/zur-*, detectabil în corpul aceleiaşi inscripţii) putem reţine, cu rezervele necesare, ipoteza unei atestări în context, fapt care ne pune în faţa unei supoziţii, considerăm, demne de a fi reţinută: aceea că şi în geto-dacică, la fel ca şi în celelalte limbi indo-europene cunoscute, prefixele trebuie să fi manifestat cu necesitate probabilist-statistică – mai ales atunci când n-au fost cuvinte de sine stătătoare - un comportament adverbial, conferind radicalului un plus de informaţie care răspunde la întrebări precum *unde?, când?, cât de frecvent?, cum?* ş.a.

Readucem aici în discuţie şi observaţia, pe care am mai formulat-o în intervenţiile noastre anterioare privitoare la substratul preroman, că cea mai mare parte a termenilor geto-daci care ne-au parvenit în formă scrisă au calitatea de substantive proprii, cu precădere antroponime şi toponime, în sensul larg al acestei a doua categorii. În cazul acestora, probabilitatea ca sufixele şi prefixele să manifeste un comportament adverbial este mult mai ridicată, fiind îndeobşte acceptat faptul că orice termen propriu este, la origine, un termen comun[9], translatarea sa dintr-o clasă în cealaltă fiind, cel mai frecvent, însoţită de derivarea progresivă a termenului primar[10]. Aşa stând lucrurile, opinăm că, în cazul antroponimelor cel puţin, ipoteza legitimă de lucru este că unităţile de derivare încorporate în termeni aparţinând aceleiaşi familii de cuvinte reprezintă clase de status-rol, exercitând fie funcţii comparative (*cel mic, cel mare, prea-puternicul*) – cazul sufixului *-bostes* din antroponimele Rubobostes şi Burobostes/Burebista e practic confirmat de atestarea termenului

[9] Riguros exact ar fi să folosim expresia "aproape orice termen", întrucât termenii proprii din limbile moderne mai pot fi generaţi şi prin alte mecanisme, precum abrevierea sau invenţia. Dacă nu luăm în calcul şi astfel de cazuri este pentru că, pe de o parte, ele îşi fac apariţia foarte târziu, iar pe de alta, pentru că, chiar şi în contemporaneitate, asemenea situaţii rămân periferice.

[10] Reţinem şi observaţia că, totuşi, cazurile în care termenul comun este tratat ca termen propriu fără nicio modificare nu sunt chiar atât de rare.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

comun *tarabostes* şi a semnificaţiei sale de poziţie aristocratică, fie de indicare a originii (*al lui, din/de la*) – exemplu cel mai relevant fiind sufixul *-isa/-iza*, atestat în cel puţin cinci antroponime[11], fie de certificare a statutului socio-profesional (*comisul, războinicul, sacerdotul, regele* etc.) – aşa cum am presupus în cazul prefixului *cumi-/komi-*, atestat în cel puţin cinci termeni[12], pentru care interpretarea aproape univocă este „relativ la funcţia de comite”[13]. Şi în alte situaţii putem ajunge la interpretări rezonabile ale unităţilor de derivare. Spre exemplu, antroponimul *Diernais/Diernaios*, atestat de asemenea printre mercenarii daci din Egiptul superior, nu pare să aibă alternativă la lectura „De la Dierna” (caz în care sufixul *-os* ar putea fi lecturat similar şi în alte antroponime geto-dacice[14], atestate

[11] *Blaikisa, Bastisza, Kaigisa, Komikiza, Zoubliza*. În acest caz, lectura cu cel mai înalt grad de probabilitate a sufixului în discuţie este „al lui”. Atragem însă atenţia că toate cele cinci antroponime au fost atestate în secolul I d.Hr., în mediul multicultural al Egiptului elenistic, fapt care ne obligă să luăm în considerare şi posibilitatea ca sufixul *-isa/-iza* să fie caracteristic unui idiom dominant în regiunea atestării (mai curând egipteana decât greaca, unde sufixul pare marginal în onomastică, cel puţin câtă vreme nu luăm în considerare fenomenul de creolizare) - dar, chiar şi în acest caz, apartenenţa sufixului la limba geto-dacică nu poate fi exclusă, el putând fi o trăsătură derivatorie comună sau, în caz limitativ, un împrumut recent, de prestigiu.

[12] Ne referim la antroponimele *Comosicus, Dicomes* şi *Komikiza*, la toponimul *Cumidava* şi la termenul comun *comati*.

[13] Lecturile cele mai probabile par a fi, în ordinea indicată la nota anterioară, „Mai marele comiţilor”, „Stăpânul (suprem al) comiţilor”, „Al comitelui”, respectiv, „aşezarea cu atribuţii comitatense” (centrul administrativ). Şi aici se impun unele rezerve legate de preluarea termenilor prin intermediarul altor limbi: latină în patru cazuri, egipteană sau greacă creolizată în cazul *Komikiza*.

[14] Citǎm antroponimele *Arseuahos, Braiados, Carzoasos, Cuzaios, Diourdanos, Dourpokis, Metakos, Rhemaxos, Rolouzis, Sadaios, Sallios, Zalmodegikos, Zobeistos, Zourdanos, Zouroblos, Zurozis şi chiar Trezenos*. Dacă cele mai multe sunt atestate tot printre militarii daci displocaţi în Egiptul superior, *Rhemaxos* şi *Zalmodegikos* sunt menţionaţi în epigrafele Histriei, pentru secolele III-II î.Hr., *Arseuahos* - la Olbia, cu două veacuri mai devreme, iar *Trezenos* este menţionat în „Iliada” lui Homer, în celebrul catalog al corăbiilor (fiind deci consemnat în sec. VIII î.Hr., cu referire la sec. XII î.Hr.), unde apare menţionat în linia succesorală a conducătorilor cauconi Cheas – Euphemos - Trezenos. În aceeaşi categorie pare să se înscrie şi teonimul *Dionyssos*, a cărui relaţie specială cu spaţiul cultural pantracic a fost semnalată şi de autorii antichităţii greceşti.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

în alte epoci şi alte spaţii geografice). În ceea ce priveşte radicalul familiei de antroponime *Kotys*[15], *Kothelas*[16], *Cotiso*[17], lucrurile sunt aproape transparente: Kotys este o divinitate de mare popularitate printre neamurile tracice, dar şi printre alte seminţii din bazinul pontic, asociată cultului dionysiac şi protectoare a festivalului Kotyttia, iar purtătorii acestui nume sunt asociaţi, într-un fel sau altul (ca teofori, consacraţi/puşi sub protecţia), zeiţei. Ne atrage însă atenţia al doilea termen al seriei, *Kothelas*, unde sufixul *-las* pare să indice (mai ales dacă luăm în considerare şi contextul extrafilologic al atestării) o diminutivare.

Bibliografie selectivă

Brâncuş 2009	Brâncuş, Grigore, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Ed. Dacica, Bucureşti
Dana 2003	Dana Dan, *Les Daces dans le ostraca du desert oriental de l'Egypte. Morphologie des noms Daces*, în „Zeitschrift fur Papyrologie und Epigraphik", Bonn, pg. 166-186
Nistorescu 2009	Nistorescu, Laurenţiu, C*riterii extrafilologice în analiza etimologică. Cazul Dierna/Cerna*, în „Philologica Banatica" nr. 2/2009, pg. 1-5.
Nistorescu 2010-a	Nistorescu, Laurenţiu, *Criterii extrafilologice în analiza etimologică. Un patrimoniu încă neexplorat: fondul scris de cuvinte autohtone*, în „Philologica Banatica" nr. 2/2010, pg. 11-19.
Nistorescu 2010-b	Nistorescu, Laurenţiu, *O propunere de identificare a lui Rex Histrianorum,* în „Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis" nr. 12/2010, pg. 173-181.

[15] Nume purtat de mai mulţi suverani traco-geţi (inclusiv de ultimul unificator statal al tracilor sudici şi geţilor şi de protectorul lui Publius Ovidius Naso), dar şi de omologi din Bosforul Cimmerian etc.

[16] Identificat de noi cu *Rex Histrianorum* (Nistorescu 2010-b), el este succesorul imediat al lui Kotys cel Mare (ultimul unificator al formaţiunii statale unice traco-getice), aflându-se fie în relaţie de filiaţie revendicată, fie în cea de membru asociat casei princiare a celui dintâi.

[17] Variantă atestată la suveranul dac contemporan cu împăratul Augustus.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)

Nistorescu 2011 — Nistorescu, Laurenţiu, *Criterii extrafilologice în analiza etimologică. O altă lectură a termenului* cometai, în „Philologica Banatica" nr. 2/2011, pg. 30-35.

Nistorescu 2012 — Nistorescu, Laurenţiu, *Observaţii pe marginea formantului toponomastic* dava, în „Philologica Banatica" nr. 1/2013, pg. 33-43.

Nistorescu 2013 — Nistorescu, Laurenţiu, *Familiile de cuvinte din limba geto-dacică - observaţii metodologice (I)*, în „Philologica Banatica" nr. 1/2013, pg. 19-24.

Popa-Lisseanu 2007 — Popa-Lisseanu, Gheorghe, *Dacia în autori clasici*, Ed. Vestala, Bucureşti.

Protase 1994 — Protase, D., *Consideraţii privind antroponomastica traco-dacică şi originea etnică a purtătorilor din inscripţiile Daciei romane*, în "Revista Bistriţei", nr. 8, pg. 35-39.

Russu 1980 — Russu, I.I., *Daco-geţii în Imperiul roman (în afara provinciei Dacia Traiană)*, Ed. Academiei RSR, Bucureşti.

Tsetskhladze 1998 — Tsetskhladze, Gocha R. (ed.), *The Greek Colonisation of the Black Sea Area*, Ed. Franz Steiner, Stuttgart.

Vraciu 1980 — Vraciu, Ariton, *Limba daco-geţilor*, Ed. Facla, Timişoara.

Webografie:

Olteanu I. http://soltdm.com/sources/inscr/ezerovo_r.htm , 1.06.2014

WORLD FAMILIES IN GETO-DACIC LANGUAGE
(*Abstract)*

Keywords: *Dacians /Getae / word families / prefixes / suffixes / inscriptions / anthroponyms*

A major obstacle in understanding the original meaning of the Geto-Dacian written words is the lack of context. The analysis of derivation elements may help, in probabilistic terms, the reconstruction of some syntax rules. Such an example is the suffix *-isa/-iza*, which is attested in at least five definite Dacian anthroponyms and whose function is to indicate the geographical origin: from / of.

BDD-A23964 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:01:38 UTC)